

Motion till riksdagen 2013/14:Ub16

**av Rossana Dinamarca m.fl. (V)
med anledning av prop. 2013/14:112**

Villkor för fristående skolor m.m.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommunerna bör ges rätt att besluta när och var fristående skolor ska få etableras.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en vinstbegränsning bör införas som innebär att eventuell icke-offentlig skolverksamhet som huvudregel ska bedrivas av aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning enligt 32 kap. aktiebolagslagen, alternativt av ideella aktörer eller icke vinstdrivande kooperativ.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en möjlighet för Skolinspektionen att stänga en skola omedelbart.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag om kommunernas skyldighet att informera om utbildningar som erbjuds elever (avsnitt 7.2.2 i propositionen).
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommunernas rätt till insyn i de fristående skolorna även bör omfatta de ekonomiska förhållandena.

Propositionen är ett slag i luften

Vänsterpartiet anser att skolans mål ska vara att ge alla elever samma rätt till kunskap, lärande och utveckling oavsett bakgrund och förutsättningar – inte att generera vinst till privata bolag.

Inför höstens val är en av de viktigaste frågorna huruvida välfärden, däribland skolor, ska få drivas med vinstintresse eller inte. Frågan engagerar många och det har nyligen visats i en undersökning från TNS Sifo att sex av tio tycker att det är ett mycket bra eller ganska bra förslag att vinstutdelning inte ska tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg.

Fel! Okänt namn på dokumenttypen: FEEL_GLOSS

Det är mot bakgrund av denna debatt och de friskoleskandaler som har uppdagats i media som man ska se de förslag som regeringen nu kommer med. En hårt pressad regering har, efter att under lång tid ha begravt frågorna i den utredning som kallades Friskolekommittén (SOU 2013:56 Friskolorna i samhället), kommit med vissa förslag till mindre justeringar av lagstiftningen som gäller tillståndsgivning och granskning av fristående skolor. Även om det till stor del handlar om skärpningar som vi inte kan säga nej till, så kan vi också konstatera att förändringarna är av marginell betydelse. Regeringen föreslår också vissa förbättringar i insynen i friskolor, något som självklart är nödvändigt.

Propositionens förslag tar dock knappast itu med de problem som vinstdriften av skolor ställer till med. Det är möjligheten att driva skolor med vinstintresse som orsakar besparingar som leder till den lägre lärartätheten i friskolorna, att elever med stora stödbehov nekas plats och att skolor plötsligt går i konkurs trots att ägarna fortsätter att fylla fickorna med våra gemensamma skattemedel som var tänkta att gå till en god utbildning för eleverna. Därtill ökar kostnaderna ständigt för den byråkrati som sätts in för att försöka stävja de negativa effekterna av detta system.

Vänsterpartiet vill stoppa vinstintresset inom skolan. Allt överskott ska återinvesteras i verksamheten för elevernas och skolpersonalens bästa. De seriösa fristående aktörer som finns och som ändå vill fortsätta att bedriva sin verksamhet i bolagsform ska få göra det genom att ombilda sig till s.k. svbolag, dvs. aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning.

Kommunerna ska ha ett avgörande inflytande

Den etableringsfrihet som råder på skolans område ställer till problem för kommunernas planering av skolan och uppdraget att säkra en likvärdig utbildning för alla elever. Kommunerna är skyldiga att betala ut pengar till friskolorna oavsett om dessa skolor bidrar med ett positivt alternativ eller inte. Kommunerna kan aldrig heller frångå sig det grundläggande ansvaret för barnens skolgång. Många har därför med rätta menat att kommunerna måste få ett större inflytande över friskoleetableringarna.

Det samråd med kommunerna som regeringen föreslår i propositionen syftar dock inte det minsta till att avgöra om det är lämpligt att en viss friskola startar eller inte. Samrådet kan t.o.m. äga rum när en friskola redan har fått tillstånd från Skolinspektionen att starta.

Exakt vari syftet ligger med samrådet klargörs inte i lagtexten, vilket flera remissinstanser anmärkt på, men av regeringens exempel att döma ska det handla om att reda ut praktikaliteter såsom att diskutera utnyttjande av vissa resurser gemensamt, samordna information till kommunmedborgare och att göra vissa satsningar gemensamt.

Företrädare för högerregeringens partier kan i och med detta säga i årets valdebatter att de har infört krav på samråd med kommunerna när en friskola

ska etableras. Att det samrådet är av ganska ringa betydelse riskerar dock att vara något som väljarna inte får reda på.

Vänsterpartiet föreslår i stället att kommunen ska ha rätt att besluta när och var icke-offentliga aktörer får etablera skolor. Demokratiska beslut och noggranna bedömningar av behoven ska vara en förutsättning för att ge skattepengar till nya välfärdsverksamheter. Fristående aktörer ska inte själva, eller i ”samråd” med kommunen, kunna bestämma var de ska få driva skattefinansierad verksamhet. Kommunen bör i praktiken ha vetorätt vid etablering av en friskola inom kommunen.

Kommunerna bör alltså ges rätt att besluta när och var fristående skolor ska få etableras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ägarprövning är ett tandlöst förslag

Regeringen bedömer i propositionen, precis som majoriteten i Friskolekommittén gjorde, att ägarprövning bör införas för att granska skolföretags seriositet och långsiktighet. Något konkret förslag finns dock inte i propositionen utan regeringen hänvisar till den s.k. Ägarprövningsutredningen, som lägligt nog ska vara klar först efter valet.

Även om det än så länge är oklart exakt hur denna prövning ska utformas har flera remissinstanser reagerat. Bland annat Skolverket och Lärarnas Riksförbund anser att förslaget är otydligt och begreppet långsiktighet måste klargöras. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) pekar på svårigheter i bedömningen och ifrågasätter om detta verkligen kan fångas upp av den typ av dokumentation som har lyfts fram som vägledande, exempelvis i bolagsordning, affärsplan och prospekt. Almega har t.o.m. avstyrkt förslaget eftersom det inte kommer att betyda något i praktiken på grund av gränsdragnings- och definitionsproblem.

Vänsterpartiet anser att förslaget om ägarprövning är tandlöst. Att på förhand garantera en ägares långsiktighet är en omöjlig uppgift, inte minst då det fortfarande inte ska finnas några restriktioner när det gäller vilka bolagsformer som ska tillåtas. Alla ägare, även riskkapitalbolag, kommer naturligtvis att uppge att de är långsiktiga och seriösa. Den ägarprövning som regeringen tänker sig kommer därför inte att ha någon nämnvärd effekt.

Så länge vinstdrivande företag fortsätter att vara en godtagen modell för att driva skolor kommer elever och skolpersonal att hamna i kläm. Vänsterpartiet föreslår därför i stället att aktiebolag som ansöker om att starta friskolor ska vara aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning (svb-bolag). Genom att införa detta krav sållas olämpliga och kortsiktiga vinstsyftande företag bort från friskolesektorn. De bolag som i dag är verksamma inom utbildningsväsendet bör inom en övergångsperiod ges möjlighet att omvandlas till svb-bolag. För dem som väljer att inte göra så ska tillståndet dras in. Ideella aktörer och icke vinstdrivande kooperativ påverkas inte av en sådan förändring.

En vinstbegränsning bör alltså införas som innebär att eventuell icke-offentlig skolverksamhet som huvudregel ska bedrivas av aktiebolag med

Fel! Okänt namn på dokumenttypen: FEEL-GLASS

särskild vinstutdelningsbegränsning enligt 32 kap. aktiebolagslagen, alternativt av ideella aktörer eller icke vinstdrivande kooperativ. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Skolinspektionens befogenheter behöver stärkas

Skolinspektionen måste ha kraftfulla verktyg för att kunna bedriva sin tillsyn på ett tillräckligt effektivt sätt. Vi välkomnar att regeringen föreslår att Skolinspektionen i vissa fall ska vara skyldiga att förena förelägganden med vite, vilket ska leda till ett ökat användande av vite jämfört med i dag.

Vi menar dock att det finns anledning att stärka Skolinspektionens befogenheter ytterligare. När det finns allvarliga brister vid en fristående skola kan Skolinspektionen i dag återkalla skolans tillstånd. Om skolan överklagar Skolinspektionens beslut kan den emellertid fortsätta verksamheten med dessa allvarliga brister under hela rättsprocessen, som oftast är utdragen. Detta är ett tydligt exempel på att lagstiftningen inte tar hänsyn till elevernas rätt till kunskap och en bra utbildning utan tar skolhuvudmannens parti. Skollagen bör därför ändras så att Skolinspektionen får möjlighet att omedelbart stänga en skola med allvarliga brister. Skolan ska givetvis, precis som nu, kunna överklaga Skolinspektionens beslut, men den ska förbli stängd under hela rättsprocessen.

Vad som ovan anförts om att införa en möjlighet för Skolinspektionen att stänga en skola omedelbart bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kommuner bör inte vara skyldiga att informera om friskolor

Regeringen föreslår i propositionen att kommunerna ska vara skyldiga att informera om alla förskolor, grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor som erbjuds inom kommunen samt om riksrekryterande utbildningar.

Kommunerna ska därmed få en utökad skyldighet att informera om verksamhet som konkurrerar med kommunens egen verksamhet. Även om denna uppgift i sig inte är särskilt betungande för kommunerna är det ändå ytterligare en uppgift och kostnad som läggs på dem och som friskolorna inte har. Vi anser att om konkurrens på skolmarknaden ska råda så bör de olika aktörerna ha ansvaret för att informera om sin egen verksamhet.

Förslaget har också avstyrkts av Skolverket, som menar att den information om och möjlighet till jämförelse av skolor som regeringen vill uppnå redan tillgodoses genom den information som Skolverket tillhandahåller och

kommer att utveckla i enlighet med Friskolekommitténs förslag om ett nytt nationellt informationssystem.

Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag om kommunernas skyldighet att informera om utbildningar som erbjuds elever (avsnitt 7.2.2 i propositionen). Detta bör riksdagen besluta.

Kommunerna behöver insyn i friskolors ekonomi

Det är välkommet att regeringen föreslår ökad insyn i de fristående skolorna så att kommunerna ska kunna fullgöra sina skyldigheter enligt skollagen och för att tillgodose allmänhetens behov av insyn. Detta får man väl säga är ett minimikrav när det handlar om offentligt finansierad verksamhet, som man borde ha lagstiftat om för länge sedan.

Vi anser dock att kommunernas rätt till insyn borde sträcka sig längre än vad regeringen föreslår. Kommunerna bör även ges rätt till insyn i fristående skolors ekonomiska förhållanden, något som regeringen aktivt tar ställning emot. Detta är ett rimligt krav att ställa på friskolorna, då de bedriver myndighetsutövning och finansieras genom skattemedel. Det är då fullt rimligt att kommunerna, som utbetalare av bidragen till friskolorna och de som ytterst har ansvar för elevernas skolgång, har rätt att granska hanteringen av pengarna. Att insynsrätten också bör omfatta ekonomiska förhållanden har även tagits upp av exempelvis LO, Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund.

Kommunernas rätt till insyn i de fristående skolorna bör även omfatta de ekonomiska förhållandena. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 16 april 2014

Rossana Dinamarca (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Høj Larsen (V)

Jacob Johnson (V)

Ali Esbati (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)